

INVESTITSIYALARNI MOLİYAVIY BOSHQARISHNING JAHON VA MILLIY AMALIYOTI: TENDENSIYALAR VA HUDUDIIY TAHLIL

Ismailov Dilshod Anvarjonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

DSc., dotsenti

ORCID: 0000-0001-7199-3773

E-mail: d.ismailov@tsue.uz

Annotatsiya

Mazkur maqolada investitsiyalarni moliyaviy boshqarishning jahon va milliy amaliyoti, ularning shakllanish tendensiyalari va hududiy xususiyatlari tahlil etilgan. Tadqiqotda 2010-2024-yillar mobaynidagi global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya (FDI) oqimlarining dinamikasi, ularning makroiqtisodiy ko'rsatkichlar (YaIM, xalqaro savdo) bilan nomutanosibli, shuningdek vositachilik (conduit) moliyaviy oqimlarining statistik ko'rsatkichlarga ta'siri UNCTAD Jahon investitsiya hisoboti (2025) ma'lumotlari asosida o'rganilgan. Maqolada rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan Yevropa, Shimoliy Amerika, Osiyo va Afrika mintaqalari o'rtasidagi investitsiya oqimlari taqsimotidagi keskin tafovutlar aniqlangan hamda ushbu tendensiyalarning investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasiga ta'siri asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Investitsiyalarni moliyaviy boshqarish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI), UNCTAD, global investitsiya oqimlari, vositachilik (conduit) moliyaviy oqimlari, hududiy tahlil, investitsiya muhiti, rivojlangan va rivojlanayotgan iqtisodiyotlar.

Аннотация

В данной статье проанализированы мировая и национальная практика финансового управления инвестициями, тенденции их формирования и региональные особенности. В исследовании на основе данных Доклада о мировых инвестициях ЮНКТАД (2025) изучена динамика глобальных потоков прямых иностранных инвестиций (ПИИ) за 2010-2024 годы, их несоответствие макроэкономическим показателям (ВВП, объем международной торговли), а также влияние транзитных (conduit) финансовых потоков на статистические показатели. В статье выявлены существенные различия в распределении инвестиционных потоков между развитыми и развивающимися странами, включая регионы Европы, Северной Америки, Азии и Африки, и обосновано влияние данных тенденций на методологию финансового управления инвестициями.

Ключевые слова: финансовое управление инвестициями, прямые иностранные инвестиции (ПИИ), ЮНКТАД, глобальные инвестиционные потоки, транзитные (conduit) финансовые потоки, региональный анализ, инвестиционный климат, развитые и развивающиеся экономики.

Abstract

This article analyzes the global and national practice of financial management of investments, along with the trends shaping it and its regional characteristics. Drawing

on data from the UNCTAD World Investment Report (2025), the study examines the dynamics of global foreign direct investment (FDI) flows over 2010-2024, their divergence from macroeconomic indicators such as GDP and international trade volumes, and the distorting effect of conduit financial flows on aggregate statistics. The article identifies significant disparities in the distribution of investment flows between developed and developing economies, including Europe, North America, Asia, and Africa, and substantiates the implications of these trends for the methodology of financial investment management.

Keywords: financial management of investments, foreign direct investment (FDI), UNCTAD, global investment flows, conduit financial flows, regional analysis, investment climate, developed and developing economies.

KIRISH

Zamonaviy jahon iqtisodiyotida investitsiyalar iqtisodiy oʻsish, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va raqobatbardoshlikni taʼminlashning asosiy manbai hisoblanadi. Ayni paytda investitsiyalarni moliyaviy boshqarish - bu shunchaki mablagʻ jalb qilish jarayoni emas, balki investitsiya resurslarini rejalashtirish, jalb etish, taqsimlash, monitoring qilish va risklarini boshqarishning yaxlit tizimidir. Global iqtisodiy beqarorlik, geosiyosiy ziddiyatlar va texnologik transformatsiyalar sharoitida investitsiya oqimlarining sifat va barqarorlik jihatlari ularning miqdoriy hajmidan koʻra muhimroq ahamiyat kasb etmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot boʻyicha Konferensiyasi (UNCTAD) 2025-yilgi Jahon investitsiya hisobotida qayd etilishicha, global toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiya (FDI) oqimlari soʻnggi ikki yil davomida ketma-ket ikki xonali pasayishni boshdan kechirmoqda, bu esa investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini qayta koʻrib chiqish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Mazkur tendensiya, xususan, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar oʻrtasidagi investitsiya oqimlari taqsimotidagi tafovutlarni yanada chuqurlashtirmoqda.

Oʻzbekiston Respublikasida soʻnggi yillarda investitsiya faoliyatini tartibga solish va ragʻbatlantirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. 2019-yil 25-dekabrda OʻRQ-598-son “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati toʻgʻrisida”gi Qonun investorlar huquqlarini himoya qilish, soliq va bojxona imtiyozlari, shuningdek investitsiya kafolatlari tizimini institutsional jihatdan mustahkamladi. Bundan oldin qabul qilingan 2018-yil 1-avgustdagi PF-5495-son “Investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi va 2019-yil 29-apreldagi PQ-4300-son “Toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish”ga oid farmon va qarorlar ushbu qonunning amaliy negizini shakllantirdi¹. 2022-2026-yillarga moʻljallangan “Yangi Oʻzbekiston” taraqqiyot strategiyasi (PF-60) doirasida besh yil ichida iqtisodiyotga 70 mlrd AQSh dollari miqdorida xorijiy investitsiya jalb qilish maqsadi belgilangan.

Amaldagi statistik maʼlumotlar ushbu islohotlarning natijaviy koʻrsatkichlarini tasdiqlaydi: 2024-yilda Oʻzbekiston iqtisodiyotiga jalb qilingan investitsiyalar hajmi

¹ Lex.uz - Oʻzbekiston Respublikasi qonunchilik maʼlumotlari milliy bazasi.

1,3 baravar o'sib, 36 mlrd AQSh dollaridan oshdi, mamlakatga sof to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya oqimi esa 2023-yilga nisbatan 32 foizga ko'payib, 2,8 mlrd AQSh dollariga yetdi. 2025-yil uchun 43 mlrd AQSh dollari miqdorida investitsiya o'zlashtirish rejalashtirilgan. Shu bilan birga, jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 65,9 foizi xorijiy investitsiya va kreditlar hisobidan shakllanayotgani milliy investitsiya siyosatining tashqi kapitalga bog'liqlik darajasi yuqoriligini ko'rsatadi¹.

Biroq mazkur miqdoriy o'sish global tendensiyalar - xususan, jahon FDI oqimlarining barqaror pasayishi, vositachilik (conduit) oqimlarining statistik ko'rsatkichlarga ta'siri va hududlar o'rtasidagi keskin nomutanosiblik - bilan qanday nisbatda ekanligi, shuningdek O'zbekistonning ushbu global tendensiyalar fonida qanday pozitsiyani egallayotgani hali kompleks ilmiy tahlil qilinmagan. Aynan shu holat, ya'ni jahon va milliy amaliyotni qiyosiy tahlil qilish, tendensiyalarni aniqlash va hududiy xususiyatlarni ochib berish zarurati mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Investitsiyalarni moliyaviy boshqarish nazariyasining shakllanishi xorijiy iqtisodiy fikr tarixida bir qancha bosqichlarni bosib o'tgan. J.M. Keynes² o'zining investitsiya nazariyasida kapitalning marjinal samaradorligi (marginal efficiency of capital) tushunchasini asoslab, investitsiya qarorlarining foiz stavkasi va kutilayotgan daromadlilik nisbatiga bog'liqligini ko'rsatgan. G. Markovits³ tomonidan ishlab chiqilgan portfel nazariyasi (portfolio theory) investitsiya risklarini diversifikatsiya qilish orqali boshqarish metodologiyasining ilmiy asosini yaratdi, bu esa keyinchalik moliyaviy aktivlarni boshqarishning zamonaviy yondashuvlariga asos bo'ldi. J. Tobinning⁴ "q-nazariyasi" korxona bozor qiymati va uning aktivlarini almashtirish qiymati nisbati orqali investitsiya qarorlarini izohlab berdi.

Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar nazariyasi sohasida J. Danning⁵ tomonidan taklif etilgan "eklektik paradigma" (OLI - Ownership, Location, Internalization) alohida ahamiyatga ega bo'lib, u kompaniyalarning xorijga investitsiya kiritish qarorlarini mulkchilik, joylashuv va ichki tashkiliy afzalliklar nuqtayi nazaridan tushuntiradi. UNCTADning institutsional-statistik yondashuvi esa global investitsiya oqimlarini mamlakatlarning to'lov balansi statistikasi asosida tahlil qilish metodologiyasini rivojlantirib, bugungi kunda "Jahon investitsiya hisoboti" va FDI Explorer platformasi orqali amaliyotga tatbiq etilmoqda.

Mustaqil O'zbekistonda investitsiya nazariyasi va amaliyoti masalalari ham faol o'rganilmoqda. A.V. Vaxabov, Sh.X. Xajibakiyev va N.G. Muminov⁶ o'zlarining

¹ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining ma'lumotlari.

² Keynes, J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936. - 11-bob "The Marginal Efficiency of Capital".

³ Markowitz, H. Portfolio Selection // The Journal of Finance. - 1952. - Vol. 7, No. 1. - P. 77-91.

⁴ Tobin, J. A General Equilibrium Approach to Monetary Theory // Journal of Money, Credit and Banking. - 1969. - Vol. 1, No. 1. - P. 15-29.

⁵ Dunning, J.H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions // Journal of International Business Studies. - 1988. - Vol. 19, No. 1. - P. 1-31.

⁶ Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. - T.: "Moliya", 2010. - 303 b.

“Xorijiy investitsiyalar” o‘quv qo‘llanmasida xorijiy investitsiyalarni jalb etishning institutsional shart-sharoitlari va erkin iqtisodiy zonalarining o‘rnini tahlil qilgan. D.G‘. G‘ozibekov¹ “Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari” asarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullarini tizimlashtirgan. N.H. Haydarov² o‘z dissertatsiya tadqiqotida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalarini o‘rgangan. B. Mamatov, D. Xujamkulov va O. Nurbekov³ “Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish” ishida investitsiya jarayonini tashkiliy-moliyaviy jihatdan boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqqan.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanilgan: tizimli tahlil, qiyosiy-tahliliy metod, statistik tahlil, trend tahlili hamda grafik-vizual tasvirlash metodlari. Jahon amaliyotini tahlil qilishda asosan miqdoriy-statistik yondashuv, milliy amaliyotni o‘rganishda esa normativ-huquqiy tahlil bilan statistik tahlilning uyg‘unlashtirilgan usuli qo‘llanildi.

Tadqiqot uchun ma‘lumotlar manbai sifatida quyidagilardan foydalanildi: Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot bo‘yicha Konferensiyasining (UNCTAD) “Jahon investitsiya hisoboti - 2025” va FDI Explorer interaktiv ma‘lumotlar bazasi; O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining investitsiyalar bo‘yicha rasmiy statistik ma‘lumotlari; O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining to‘lov balansi va xalqaro investitsiya mavqeyi bo‘yicha hisobotlari; Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligining rasmiy ma‘lumotlari; hamda amaldagi qonunchilik hujjatlari.

Tadqiqot xronologik jihatdan ikki bosqichni qamrab oladi: birinchi bosqichda 2010-2024-yillar mobaynidagi global FDI oqimlarining dinamikasi va hududiy taqsimoti tahlil qilinadi; ikkinchi bosqichda 2017-2025-yillarda O‘zbekistonda investitsiya muhitini isloh qilish jarayonlari va milliy investitsiya ko‘rsatkichlarining dinamikasi o‘rganiladi. Qiyosiy tahlilda global miqyosda FDI bo‘yicha yetakchi 10 ta manba va 10 ta qabul qiluvchi iqtisodiyot, hududiy kesimda esa rivojlangan mamlakatlar (Yevropa, Shimoliy Amerika), rivojlanayotgan mamlakatlar (Osiyo, Afrika, Lotin Amerikasi) hamda O‘zbekiston milliy ko‘rsatkichlari taqqoslash bazasi sifatida olingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiya (FDI) oqimlari 2024-yilda bir nechta Yevropa orqali o‘tuvchi iqtisodiyotlarining moliyaviy oqimlarisiz ham pasayishda davom etdi. 2025-yil uchun prognozi tobora salbiy bo‘lib, dastlabki birinchi chorak ma‘lumotlari bitimlar va e‘lon qilingan loyihalarda rekord darajada pasayishni ko‘rsatmoqda. Bu holat jahon investitsiya jarayonlarining zaifligini yanada oshkor etmoqda.

¹ G‘ozibekov D.G‘. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. - T.: “Moliya” nashriyoti, 2003.

² Haydarov N.H. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari: I.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. - T., 2003. - 34 b.

³ Mamatov B.S., Xujamkulov D.Yu., Nurbekov O.Sh. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. - T.: “Iqtisod-Moliya”, 2014. - 608 b.

So'nggi o'n besh yil mobaynida jahon iqtisodiyotida investitsiya oqimlarining shakllanishi va boshqarilishi global iqtisodiy sikllar, moliyaviy inqirozlar, geosiyosiy beqarorlik hamda texnologik transformatsiyalar ta'siri ostida sezilarli darajada o'zgarib bordi. Ayniqsa, 2010-2024-yillar oralig'i investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasi nuqtai nazaridan murakkab, biroq muhim tendensiyalarni yuzaga chiqargan davr sifatida baholanadi.

2024-yilda global miqyosda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) hajmi nominal ko'rsatkichlar bo'yicha nisbatan kam miqdorda, ya'ni 4 foizga oshib, 1,45 trln AQSh dollaridan 1,51 trln AQSh dollariga yetdi. Biroq ushbu umumiy ko'rsatkich global investitsiya jarayonlaridagi real holatni to'liq aks ettirmaydi va ichki zaifliklarni yashirib turadi.

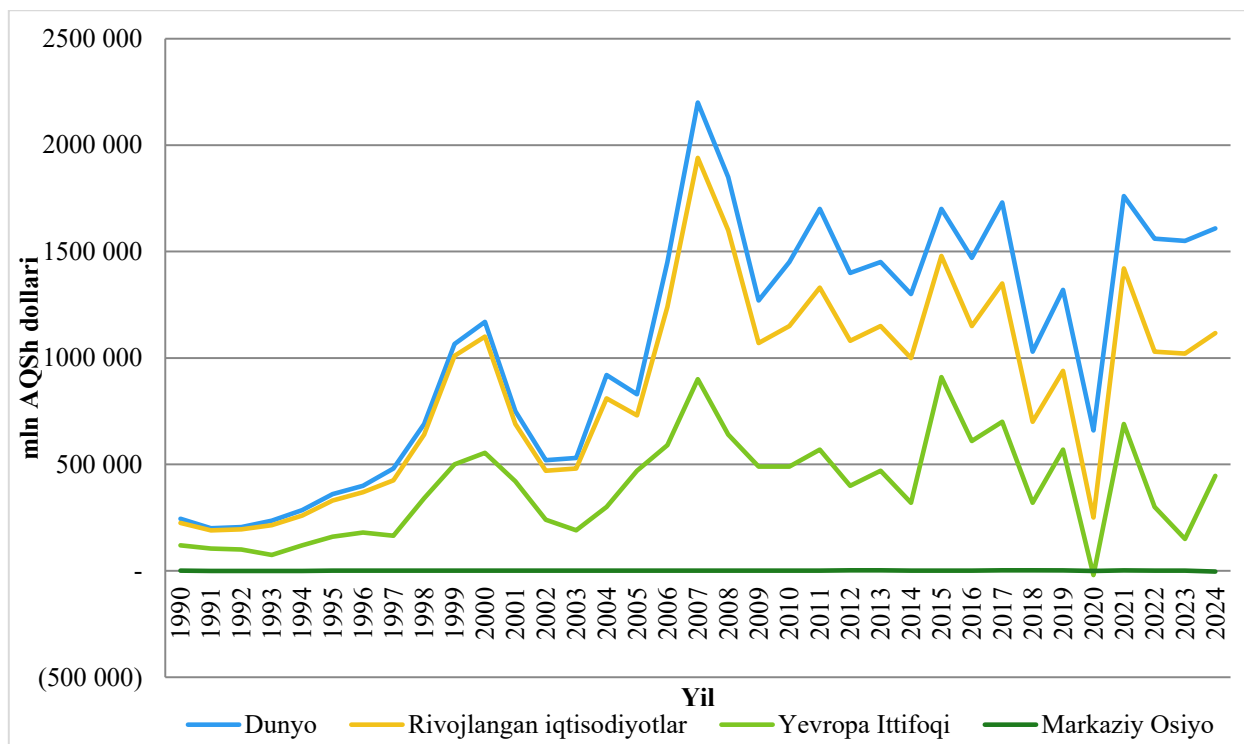
Mazkur o'sish, asosan, ayrim Yevropa mamlakatlari orqali o'tuvchi yuqori darajadagi vositachilik (conduit) moliyaviy oqimlarining keskin tebranishlari hisobiga shakllangan. Ushbu iqtisodiyotlar orqali o'tgan beqaror moliyaviy oqimlar umumiy statistik ko'rsatkichlarni sun'iy ravishda oshirgan.

Agar ushbu vositachilik oqimlari hisobga olinmasa, global FDI oqimlari aslida 2024-yilda 11 foizga qisqargan bo'lib, ularning hajmi 1,67 trln AQSh dollaridan 1,49 trln AQSh dollarigacha kamaygan. Bu holat ketma-ket ikkinchi yil davomida ikki xonali pasayish qayd etilganini anglatadi hamda xalqaro investitsiya oqimlarining hali ham barqaror tiklanmaganini tasdiqlaydi.

2010-2014-yillarda jahon bo'yicha to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) hajmi global moliyaviy inqirozdan keyingi tiklanish bosqichini aks ettirdi. Ushbu davrda investitsiya oqimlarining asosiy qismi rivojlangan mamlakatlar hissasiga to'g'ri kelgan bo'lib, moliyaviy boshqaruvda barqarorlik va kapital xavfsizligi ustuvor omil sifatida namoyon bo'ldi. Biroq 2015-yildan boshlab rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan Osiyo davlatlari investitsiya oqimlarida yetakchi o'rinni egallay boshladi.

E'tiborlisi shundaki, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmidagi mazkur pasayish global makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning boshqa asosiy elementlari - xususan, yalpi ichki mahsulot (YaIM) va xalqaro savdo hajmlarining o'sishi fonida yuz bermoqda. Bu esa investitsiya oqimlari bilan umumiy iqtisodiy faollik o'rtasida sezilarli tafovut yuzaga kelayotganini ko'rsatadi.

2024-yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmida kuzatilgan cheklangan o'sishga qaramay, global investitsiya jarayonlarining asosiy tendensiyasi oqimlarning real qisqarishi hamda hududlar o'rtasidagi nomutanosiblikning kuchayishi bilan tavsiflanadi. Nominal ko'rsatkichlar investitsiya faolligining yaxshilanganini ko'rsatsa-da, amalda investitsion oqimlarning sifat va barqarorlik jihatidan zaiflashuvi saqlanib qolmoqda.

1-rasm. 1990-2024-yillarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar
(Mintaqa va iqtisodiyot bo‘yicha to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi, dollar)¹

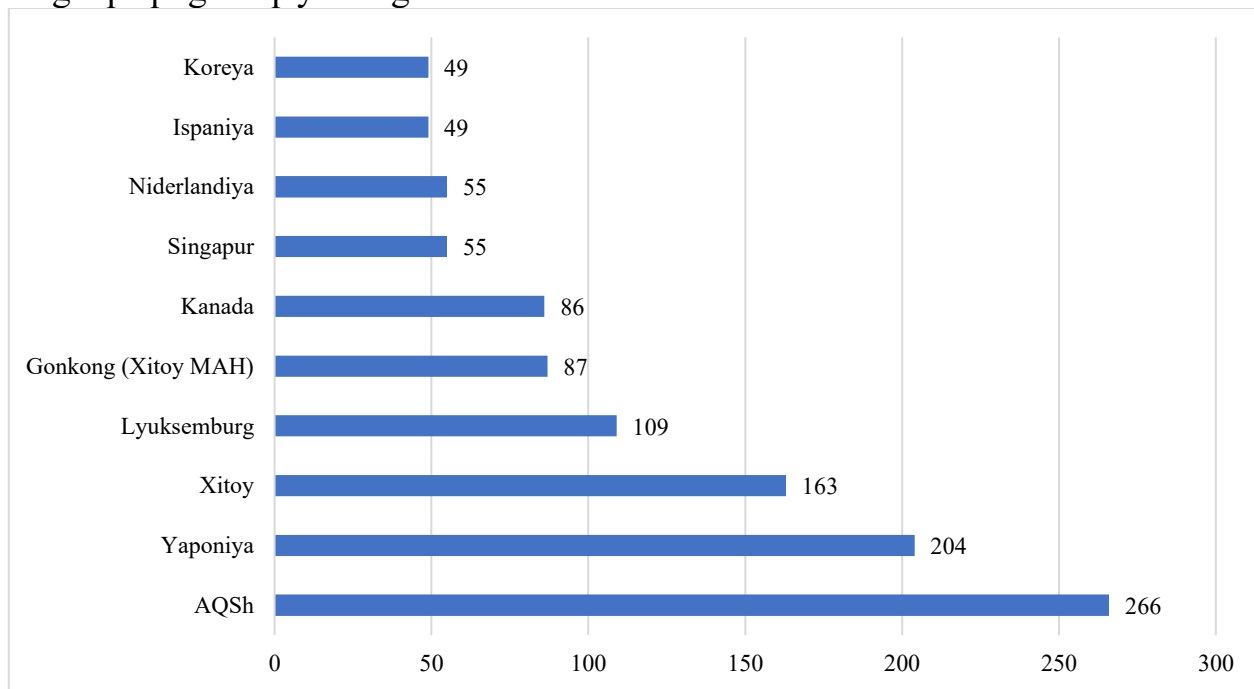
2024-yilda global miqyosda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TO‘XI) hajmi nominal hisobda 4 foizga oshib, 1,5 trillion AQSh dollariga yetdi. Biroq ushbu umumiy ko‘rsatkich investitsiya oqimlarining real holatini to‘liq aks ettirmaydi, chunki u ayrim Yevropa mamlakatlari orqali amalga oshirilgan yuqori darajadagi vositachilik (“o‘tkazgich”) moliyaviy oqimlarining keskin tebranishlari hisobiga sun‘iy ravishda kattalashgan.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot bo‘yicha Konferensiyasi (UNCTAD) tomonidan ishlab chiqilgan FDI Explorer platformasi global investitsiya oqimlaridagi o‘zgarishlarni yanada aniqroq tahlil qilish imkonini beradi. Mazkur interaktiv vosita to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning qaysi mamlakatlardan kelib chiqayotgani, qaysi hududlarga yo‘naltirilayotgani, qaysi yo‘nalishlarda o‘sish yoki pasayish kuzatilayotganini real vaqt kesimida kuzatish imkonini yaratadi. Foydalanuvchilar mintqa yoki alohida iqtisodiyotlarni tanlab, vaqt oralig‘idagi tendensiyalarni taqqoslashlari mumkin bo‘lib, ushbu ma’lumotlar 1990-yilgacha bo‘lgan davrni qamrab oladi.

FDI Explorer ko‘rsatkichlari tadqiqotchi mamlakatlarning to‘lov balansi statistikasi asosida shakllantiriladi va shu sababli uning natijalari Jahon investitsiya hisobotida keltirilgan ma’lumotlardan ayrim jihatlari bilan farq qilishi mumkin. Jahon investitsiya hisobotida global investitsiya jarayonlarining yanada chuqur va aniqlashtirilgan manzarasini yaratish maqsadida offshor moliyaviy markazlar, bir

¹ BMT Savdo va Taraqqiyot (UNCTAD), To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar/Turli millatlarga mansub xorijiy investitsiyalar ma’lumotlar bazasi asosida tuzildi. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>

martalik yirik bitimlar hamda moliyaviy tranzaksiyalar alohida tarzda hisobga olinadi. Xususan, mazkur hisobotda bir qator Yevropa iqtisodiyotlari orqali o'tuvchi "o'tkazgich oqimlari" chiqarib tashlanganda, 2024-yilda global TO'XI hajmi aslida 11 foizga qisqargani qayd etilgan.

2-rasm. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning (FDI) chiqib ketishi, eng yaxshi 10 ta manba iqtisodiyoti, mlrd. AQSH dollarda, 2024-yil¹.

Global investitsiya jarayonlaridagi ushbu tendensiyalar Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot bo'yicha Konferensiyasining 16-sessiyasi (UNCTAD16) doirasida asosiy muhokama mavzularidan biri bo'lib, unda siyosat ishlab chiquvchilar investitsiya oqimlarini Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan qayta uyg'unlashtirish masalalarini muhokama qiladilar.

2024-yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning asosiy manbai va eng yirik qabul qiluvchisi sifatida Qo'shma Shtatlar o'z yetakchi mavqeyini saqlab qoldi, bu esa uning global iqtisodiy tizimdagi markaziy rolini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu bilan birga, Osiyo mintaqasi xalqaro kapital harakatlarida tobora muhim o'rin egallab bormoqda: beshta Osiyo davlati dunyodagi tashqi investitsiyalarning eng yirik o'nta manbasi qatoriga kirib, mintaqaning global investitsiya oqimlaridagi ulushi barqaror ravishda kengayayotganini ko'rsatmoqda.

2024-yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning (FDI) global chiqib ketish tarkibi xalqaro kapital harakatlarida yetakchi rol o'ynayotgan davlatlar va mintaqalar kesimida yuqori darajada konsentratsiyalashganligini ko'rsatadi. Diagramma ma'lumotlariga ko'ra, FDI chiqib ketishining eng yirik manbai sifatida AQSh yetakchilikni saqlab qolgan bo'lib, uning hajmi qariyb 270 mlrd AQSh dollarini tashkil

¹ BMT Savdosi, The Financial Times, FDI Markets ma'lumotlariga asoslanib muallif tomonidan tuzilgan. <https://unctad.org/news/explore-global-investment-data-and-changing-trends>

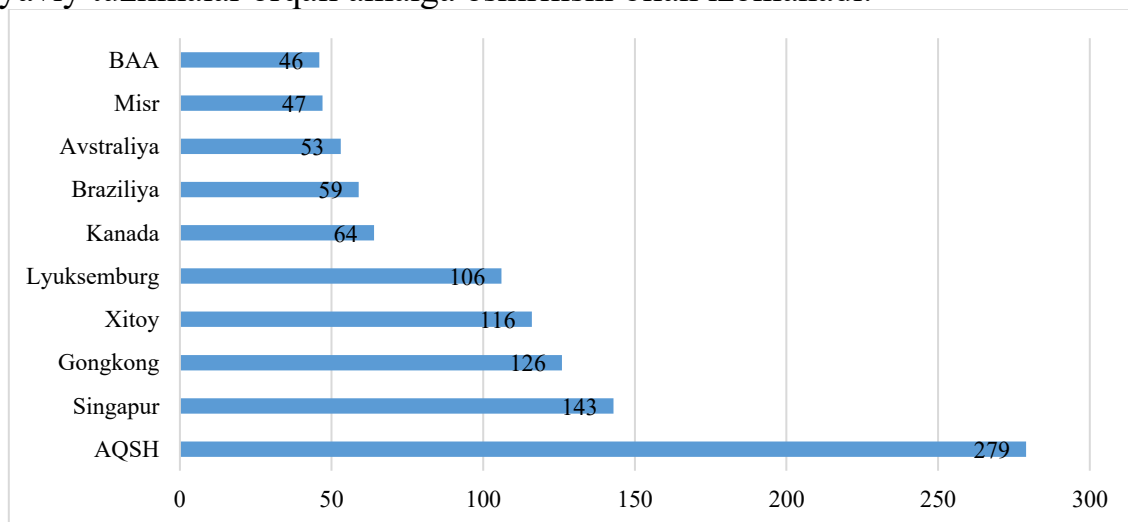
etgan. Bu holat Qo'shma Shtatlarning global investitsiya tizimidagi markaziy mavqeyini, shuningdek, transmilliy kompaniyalar kapitalining asosiy qismi aynan ushbu mamlakatdan shakllanayotganini tasdiqlaydi.

Ikkinchi o'rinda Yaponiya joylashgan bo'lib, 2024-yilda uning tashqi investitsiyalari hajmi 200 mlrd dollardan ortiq bo'lgan. Yaponiya kompaniyalarining faol investitsiya ekspansiyasi, asosan, Osiyo-Tinch okeani mintaqasi, Shimoliy Amerika va Yevropa bozorlariga yo'naltirilgan bo'lib, bu mamlakatning uzoq muddatli tashqi iqtisodiy strategiyasi bilan izohlanadi.

Xitoy uchinchi yirik manba sifatida qayd etilib, FDI chiqib ketishi 160 mlrd dollarga yaqin bo'lgan. So'nggi yillarda Xitoyning tashqi investitsiya siyosati nisbatan ehtiyotkorlashgan bo'lsa-da, mamlakat hanuz global miqyosda muhim kapital eksportchisi bo'lib qolmoqda. Xususan, texnologiya, energetika va infratuzilma loyihalari Xitoy kapitalining asosiy yo'nalishlari sifatida namoyon bo'lmoqda.

Keyingi o'rinlarda Lyuksemburg, Gonkong (Xitoy MAH) va Kanada joylashgan bo'lib, ularning har biri bo'yicha FDI chiqib ketish hajmi 80-110 mlrd dollar oralig'ida shakllangan. Ushbu iqtisodiyotlarning o'ziga xos jihati shundaki, ular xalqaro moliya markazlari sifatida faoliyat yuritib, ko'plab investitsiya oqimlarida vositachilik (holding va moliyaviy platforma) funksiyasini bajaradi. Ayniqsa, Lyuksemburg va Gonkong orqali o'tuvchi kapital oqimlari global investitsiya statistikalarida muhim ulushga ega.

Singapur, Niderlandiya, Ispaniya va Koreya Respublikasi FDI chiqib ketishi bo'yicha keyingi o'rinlarni egallagan. Ushbu mamlakatlar investitsiya faoliyatida yuqori darajada ochiq iqtisodiyot modeli, rivojlangan moliyaviy infratuzilma va transmilliy kompaniyalarning faol ishtiroki bilan ajralib turadi. Niderlandiya va Singapur misolida investitsiya oqimlarining sezilarli qismi xalqaro kompaniyalar va moliyaviy tuzilmalar orqali amalga oshirilishi bilan izohlanadi.

3-rasm. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi, eng yaxshi 10 ta yo'nalish iqtisodiyoti. mlrd. AQSH dollarda¹.

¹ BMT Savdosi, The Financial Times, FDI Markets ma'lumotlariga asoslanib muallif tomonidan tuzilgan. <https://unctad.org/news/explore-global-investment-data-and-changing-trends>

Umuman olganda, 2024-yilda FDI chiqib ketishining geografik tarkibi shuni ko'rsatadiki, global kapital eksporti asosan rivojlangan va moliyaviy jihatdan yuqori darajada integratsiyalashgan iqtisodiyotlar hissasiga to'g'ri kelmoqda. Bu holat investitsiyalarni moliyaviy boshqarishda rivojlanayotgan mamlakatlar uchun tashqi kapitalni jalb etish bo'yicha raqobat kuchayib borayotganini, shuningdek, barqaror va institutsional jihatdan ishonchli investitsiya muhitini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etayotganini ko'rsatadi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi bo'yicha yetakchi qabul qiluvchi iqtisodiyotlar tahlilida 2024-yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) oqimining hududiy taqsimoti global kapitalning asosan rivojlangan va institutsional jihatdan barqaror iqtisodiyotlarga yo'naltirilayotganini ko'rsatadi. Diagramma ma'lumotlariga ko'ra, AQSh FDI oqimi bo'yicha mutlaq yetakchi bo'lib, mamlakatga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi 279 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan. Bu holat AQShning yirik ichki bozori, rivojlangan moliyaviy infratuzilmasi hamda yuqori texnologiyali tarmoqlarga yo'naltirilgan investitsiyalar uchun jozibadorligini tasdiqlaydi.

Ikkinchi o'rinda Singapur joylashgan bo'lib, 2024-yilda ushbu mamlakatga kirib kelgan FDI hajmi 143 mlrd dollarga teng bo'lgan. Singapurning Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi asosiy moliyaviy va logistika markazi sifatidagi o'rni, shuningdek, qulay soliq va institutsional muhit uning investitsion jozibadorligini oshirmoqda.

Keyingi o'rinlarda Gonkong (Xitoy MAH) va Xitoy mos ravishda 126 mlrd va 116 mlrd dollar ko'rsatkichlar bilan qayd etilgan. Gonkongning xalqaro moliya markazi sifatidagi roli va Xitoyning yirik ishlab chiqarish hamda iste'mol bozori mavjudligi ushbu hududlarga investitsiya oqimini saqlab qolayotgan asosiy omillar hisoblanadi. Shu bilan birga, Xitoyga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmining oldingi yillarga nisbatan sekinlashuvi geosiyosiy va institutsional xavflarning kuchayishi bilan izohlanadi.

Lyuksemburg 106 mlrd dollar hajm bilan yetakchi beshlikka kirgan bo'lib, ushbu mamlakat investitsiya oqimlarida ko'proq vositachilik va holding markazi vazifasini bajaradi. Lyuksemburg orqali o'tuvchi kapital oqimlarining muhim qismi real ishlab chiqarishdan ko'ra moliyaviy operatsiyalar bilan bog'liq ekanligi global FDI statistikalarida nomutanosiblikni yuzaga keltiradi.

Kanada (64 mlrd dollar), Braziliya (59 mlrd dollar) va Avstraliya (53 mlrd dollar) kabi mamlakatlar o'rta darajadagi FDI qabul qiluvchilar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu iqtisodiyotlar tabiiy resurslar, energetika va infratuzilma loyihalariga yo'naltirilgan investitsiyalar orqali kapital oqimini jalb qilmoqda. Biroq ularning FDI hajmi yetakchi davlatlar bilan solishtirganda sezilarli darajada past.

Ro'yxatning oxirgi pog'onalarida Misr (47 mlrd dollar) va BAA (46 mlrd dollar) joylashgan bo'lib, bu mamlakatlar mintaqaviy markazlar sifatida investitsiyalarni jalb etishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, BAA Yaqin Sharq mintaqasida logistika, moliya va ko'chmas mulk sohalarida xorijiy kapitalni faol jalb qilmoqda.

Umuman olganda, 2024-yilda FDI oqimlarining asosiy qismi rivojlangan va yuqori darajada institutsionallashgan iqtisodiyotlarga to'g'ri kelgan. Bu holat global investitsiya muhitida barqarorlik, bozor hajmi va moliyaviy infratuzilma sifati asosiy hal qiluvchi omillar bo'lib qolayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun investitsiyalarni jalb etishda institutsional islohotlar, huquqiy kafolatlar va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash muhim strategik vazifa bo'lib qolmoqda.

2024-yilgi global investitsiya jarayonlari keskin hududiy qarama-qarshiliklar bilan tavsiflanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, rivojlangan iqtisodiyotlarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 22 foizga qisqargan bo'lib, eng katta salbiy ta'sir Yevropa mamlakatlarida kuzatildi. Xususan, Germaniyada investitsiya oqimlari 89 foizga kamaygan, Ispaniya, Italiya va Fransiya ham sezilarli pasayish qayd etilgan.

Bunga qarama-qarshi ravishda, Shimoliy Amerika mintaqasida investitsiya faolligi ijobiy yo'nalishda rivojlandi. Qo'shma Shtatlarda amalga oshirilayotgan yirik yarimo'tkazgich ishlab chiqarish loyihalari hisobiga mintaqaga yo'naltirilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar 23 foizga oshdi.

Afrika qit'asida esa investitsiya oqimlari rekord darajadagi o'sishni namoyish etdi. Xususan, Misrda amalga oshirilgan yirik megaloyiha tufayli to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 75 foizga ko'paydi. Ushbu loyiha hisobga olinmagan taqdirda ham, qit'a bo'ylab amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar va investitsiya muhitini yaxshilash choralarining ta'siri ostida FDI oqimlari 12 foizga oshgan.

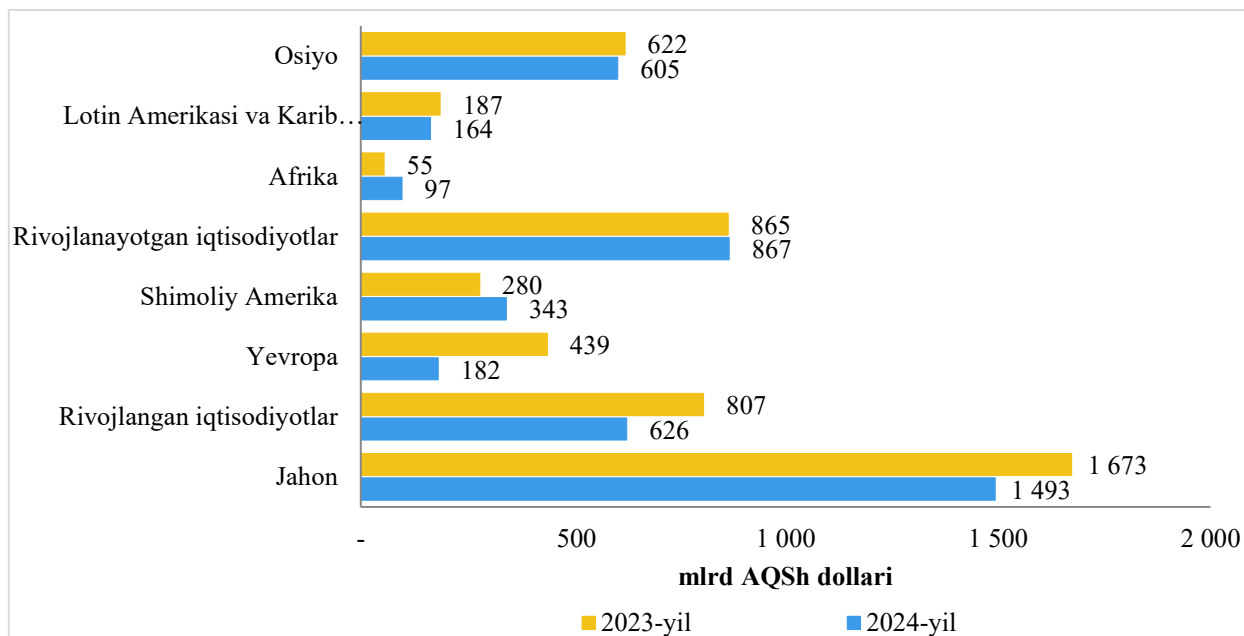
Osiyo mintaqasida Xitoyga yo'naltirilgan investitsiyalar 29 foizga kamayganiga qaramay, mintaqa jahon miqyosida eng yirik investitsiya yo'nalishi bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, ASEAN mamlakatlari investitsion faolligi bilan ajralib turib, ushbu submintaqaga yo'naltirilgan investitsiyalar 10 foizga oshib, rekord darajadagi 225 milliard AQSh dollariga yetgan.

Lotin Amerikasi va Karib dengizi hududida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar umumiy hisobda 12 foizga qisqargan. Shunga qaramay, Argentina, Braziliya va Meksikada boshlangan yangi investitsiya loyihalari investorlar faolligining bosqichma-bosqich tiklanayotganidan dalolat bermoqda.

Eng zaif iqtisodiyotlar uchun vaziyat nisbatan murakkabligicha qolmoqda. Eng kam rivojlangan mamlakatlar 2024-yilda atigi 37 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiya jalb qilgan bo'lib, bu global investitsiya oqimlarining bor-yo'g'i 2 foiziga teng. Mazkur kapital asosan bir nechta davlatlarda jamlangan. Dengizga chiqish imkoniyati bo'lmagan rivojlanayotgan mamlakatlarda investitsiya oqimlari 10 foizga kamaygan bo'lsa, kichik orol rivojlanayotgan davlatlar aksincha, 14 foizlik o'sishga erishgan.

Global investitsiya jarayonlarini tahlil qilishda FDI Explorer vositasi muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Ushbu platforma foydalanuvchilarga turli iqtisodiyotlar, tarmoqlar va mintaqalar kesimida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimlarini kuzatish, ularning yo'nalishi va dinamikasini aniqlash hamda investitsiya siyosatini shakllantirishda asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Qarz mablagʻlari qiymatining yuqoriligi va valyuta kurslarining beqarorligi, ayniqsa, eng kam rivojlangan mamlakatlarda uzoq muddatli infratuzilma loyihalariga yoʻnaltiriladigan investitsiyalarni cheklovchi asosiy omil boʻlib qolmoqda. Ushbu omillar kapitalning real sektor va ijtimoiy infratuzilmaga yoʻnaltirilishini sezilarli darajada sekinlashtirmoqda.

4-rasm. Jahon boʻyicha toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar oqimlarining hududlar kesimidagi oʻzgarishi (mlrd AQSh dollari va foizda)¹.

Transmilliy kompaniyalar tomonidan global taʼminot zanjirlarini qayta konfiguratsiya qilish jarayoni jadallashmoqda. Xususan, ishlab chiqarish va logistika oqimlari tobora Janubi-Sharqiy Osiyo, Sharqiy Yevropa hamda Markaziy Amerika mintaqalariga yoʻnaltirilmoqda. Mazkur jarayon pandemiya davrida boshlangan boʻlib, hozirgi kunda geosiyosiy va iqtisodiy omillar taʼsirida yanada tezlashmoqda.

Hududlar kesimidagi tahlil global investitsiya jarayonlarida keskin tafovutlar mavjudligini koʻrsatadi. Jumladan, 2024-yilda rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotlariga yoʻnaltirilgan toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar hajmi 22 foizga qisqardi.

Eng katta salbiy taʼsir Yevropa mintaqasida kuzatildi. 2024-yilda Yevropaga yoʻnaltirilgan investitsiya oqimlari 58 foizga kamaydi. Yevropa Ittifoqiga aʼzo davlatlarning yarmidan ortigʻida FDI hajmi pasaygan boʻlib, ayniqsa Germaniyada (-89%), Ispaniyada (-39%), Italiyada (-24%) va Fransiyada (-20%) keskin qisqarish qayd etildi.

Bunga qarama-qarshi ravishda, Shimoliy Amerikada investitsiya faolligi ijobiy dinamikani namoyon etdi. Mazkur mintaqada toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar

¹ BMT Savdo va Taraqqiyot (UNCTAD), Toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar/Turli millatlarga mansub xorijiy investitsiyalar maʼlumotlar bazasi asosida tuzildi. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>

23 foizga oshdi. Ushbu o'sish, avvalo, Qo'shma Shtatlarda amalga oshirilayotgan yirik yarimo'tkazgich ishlab chiqarish loyihalari bilan bog'liq bo'lib, AQShga yo'naltirilgan FDI hajmi 20 foizga ko'paydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, jahon amaliyotida investitsiyalarni moliyaviy boshqarish tendensiyalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, 2010-2024 yillar davomida global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi makroiqtisodiy o'sish ko'rsatkichlariga nisbatan ancha beqaror xarakter kasb etgan. Nominal ko'rsatkichlarda ayrim yillarda ijobiy o'sish qayd etilgan bo'lsa-da, real investitsiya faolligi hududlar kesimida keskin nomutanosibliklar bilan kechmoqda. Xususan, 2024-yilda FDI hajmining cheklangan o'sishi vositachilik (conduit) moliyaviy oqimlari hisobiga yuzaga kelib, investitsiya oqimlarining sifat va barqarorlik jihatidan zaiflashganini ko'rsatdi.

Tahlillar rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasida investitsiya oqimlari taqsimotida sezilarli tafovutlar mavjudligini tasdiqlaydi. Rivojlangan iqtisodiyotlarda, ayniqsa Yevropa mamlakatlarida, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning keskin qisqarishi investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi geosiyosiy xavflar, yuqori moliyalashtirish xarajatlari va institutsional noaniqliklar bilan izohlanadi. Shu bilan birga, Shimoliy Amerika va ayrim Osiyo mamlakatlarida yuqori texnologiyali va innovatsion loyihalar hisobiga investitsiya oqimlarining nisbatan barqarorligi saqlanib qolmoqda.

Global investitsiya jarayonlarida infratuzilma va barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan loyihalarni moliyalashtirishda muammolar chuqurlashayotgani alohida e'tiborga loyiq. Qarz mablag'lari qiymatining oshishi va valyuta kurslarining o'zgaruvchanligi eng kam rivojlangan mamlakatlarda uzoq muddatli investitsiyalarni cheklab, kapitalning tor doiradagi iqtisodiyotlarda jamlanishiga olib kelmoqda. Bu holat investitsiyalarni moliyaviy boshqarishda risklarni diversifikatsiya qilish va barqaror moliyalashtirish mexanizmlarini keng joriy etish zaruratini kuchaytiradi.

Shuningdek, tahlil natijalari global investitsiya makonida raqamli iqtisodiyot, yuqori texnologiyalar va mintaqaviy ta'minot zanjirlarining qayta shakllanishi investitsiya oqimlariga tobora kuchli ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatdi. Transmilliy kompaniyalar tomonidan ishlab chiqarish va logistika faoliyatining ayrim mintaqalarga qayta yo'naltirilishi investitsiyalarni moliyaviy boshqarishda moslashuvchan va strategik yondashuvlarni talab etmoqda.

Umuman olganda, jahon tajribasi investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini takomillashtirishda faqat kapital hajmini oshirishga emas, balki investitsiya oqimlarining sifati, barqarorligi va uzoq muddatli iqtisodiy samaradorligini ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuv zarurligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Mazkur xulosalar keyingi paragrafda milliy va hududiy investitsiya jarayonlarini tahlil qilish uchun metodologik poydevor vazifasini bajaradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot investitsiyalarni moliyaviy boshqarishning jahon va milliy amaliyotini tendensiyalar va hududiy tahlil nuqtai nazaridan keng qamrovli o'rgandi. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni shakllantirish imkonini berdi.

Birinchidan, 2010-2024-yillar davomida jahon miqyosidagi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya (FDI) oqimlari makroiqtisodiy o'sish ko'rsatkichlariga (YaIM, xalqaro savdo) nisbatan ancha beqaror xarakter kasb etgan. 2024-yilda FDI hajmining nominal 4 foizlik o'sishi asosan vositachilik (conduit) moliyaviy oqimlari hisobiga shakllangan bo'lib, ushbu oqimlarni chetlab o'tganda global FDI aslida 11 foizga qisqargani aniqlandi. Bu holat rasmiy statistik ko'rsatkichlarning investitsiya jarayonlarining real sifat va barqarorlik jihatini to'liq aks ettirmasligini, shuning uchun investitsiyalarni moliyaviy boshqarishda faqat nominal hajm ko'rsatkichlariga tayanish yetarli emasligini isbotladi.

Ikkinchidan, jahon investitsiya jarayonlarida keskin hududiy qutblanish kuzatilmoqda: rivojlangan iqtisodiyotlarda, ayniqsa Yevropada (-58%), FDI oqimlari keskin qisqargan bo'lsa, Shimoliy Amerika (+23%) va alohida holatlarda Afrika (Misrdagi mega-loyiha hisobiga +75%) o'sish ko'rsatgan. Eng kam rivojlangan mamlakatlar global FDI oqimlarining bor-yo'g'i 2 foizini olishi kapitalning tor doiradagi iqtisodiyotlarda jamlanish tendensiyasini tasdiqladi. Bu O'zbekiston kabi rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun tashqi kapitalni jalb etishda raqobat tobora kuchayib borayotganini ko'rsatadi.

Uchinchidan, O'zbekiston milliy amaliyoti tahlili shuni ko'rsatdiki, so'nggi yillarda mamlakatda investitsiya hajmlari barqaror o'sib bormoqda (2024-yilda 36 mlrd AQSh dollaridan oshgan, sof FDI oqimi 32 foizga ko'payib 2,8 mlrd dollarga yetgan), biroq bu o'sish asosan miqdoriy ko'rsatkichlar bilan bog'liq bo'lib, jahon amaliyotidagi kabi investitsiya sifati, diversifikatsiyasi va barqarorligi masalalari alohida ilmiy-amaliy e'tiborni talab qiladi. Shuningdek, asosiy kapitalga investitsiyalarning katta qismi (65,9%) xorijiy investitsiya va kreditlar hisobidan shakllanayotgani milliy investitsiya tizimining tashqi kapitalga yuqori bog'liqligini ko'rsatib, bu holat moliyaviy boshqaruv strategiyasida ichki investitsiya resurslarini (korporativ mablag'lar, aholi jamg'armalari, kapital bozori) faollashtirish zaruratini kuchaytiradi.

To'rtinchidan, nazariy-metodologik tahlil (Keyns, Markovits, Tobin, Danning nazariyalari) va UNCTAD tomonidan ishlab chiqilgan institutsional-statistik yondashuv jahon amaliyotida investitsiyalarni moliyaviy boshqarish uslublari ancha rivojlangan bo'lsa-da, O'zbekiston milliy amaliyotida ushbu yondashuvlarni tizimli tatbiq etish, xususan risklarni diversifikatsiya qilish (portfel nazariyasi asosida) va investitsiya qarorlarini bozor va almashtirish qiymati nisbati (q-nazariyasi) orqali baholash amaliyoti hali institutsional jihatdan shakllanmaganini ko'rsatdi.

Takliflar:

Davlat boshqaruvi organlari uchun:

Investitsiya siyosatini shakllantirishda nominal hajm ko'rsatkichlaridan tashqari, investitsiyalarning sifat, barqarorlik va hududiy taqsimot ko'rsatkichlarini ham hisobga oluvchi milliy monitoring metodologiyasini (UNCTAD FDI Explorer tajribasi asosida) ishlab chiqish;

“Yangi O'zbekiston” taraqqiyot strategiyasi (PF-60) doirasidagi \$70 mlrd FDI jalb qilish maqsadini amalga oshirishda, miqdoriy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda

yuqori qo'shilgan qiymatli va texnologik loyihalar ulushini oshirish bo'yicha alohida maqsadli ko'rsatkichlarni belgilash;

Investitsiya oqimlarining hududlar (viloyatlar) kesimidagi nomutanosibligini kamaytirish maqsadida, kam investitsiya jalb qiluvchi hududlar uchun qo'shimcha soliq va bojxona imtiyozlari tizimini takomillashtirish;

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish orqali infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda xususiy kapital ulushini oshirish.

Moliya institutlari va tijorat banklari uchun:

Investitsiya risklarini diversifikatsiya qilish bo'yicha zamonaviy portfel boshqaruvi metodlarini joriy etish, xususan investitsiya loyihalarini bir nechta tarmoq va hudud bo'yicha taqsimlash amaliyotini kengaytirish;

Yashil obligatsiyalar va ESG-bog'liq moliyaviy instrumentlar bozorini rivojlantirishni davom ettirish, chunki bu instrumentlar qarz kapitali qiymatini pasaytiruvchi institutsional omil sifatida isbotini topgan;

Qarz mablag'lari qiymatining yuqoriligi va valyuta kurslari beqarorligi tufayli uzoq muddatli infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishni cheklovchi omillarni bartaraf etish uchun milliy valyutadagi uzoq muddatli moliyalashtirish instrumentlarini kengaytirish.

Korxonalar va investorlar uchun:

Investitsiya qarorlarini qabul qilishda faqat qisqa muddatli daromadlilikka emas, balki loyihaning bozor qiymati va almashtirish qiymati nisbati (Tobin q-koeffitsiyenti) kabi uzoq muddatli samaradorlik ko'rsatkichlariga tayanish;

Transmilliy ta'minot zanjirlarining qayta konfiguratsiyalanishi jarayonidan foydalanib, O'zbekiston hududida ishlab chiqarish va logistika markazlarini joylashtirish imkoniyatlarini faol o'rganish.

Ilmiy-tadqiqot va ta'lim muassasalari uchun:

Investitsiyalarni moliyaviy boshqarish fanini o'qitishda zamonaviy xalqaro nazariy yondashuvlar (portfel nazariyasi, eklektik OLI paradigmasi) bilan milliy amaliyotni uzviy bog'lagan holda o'quv dasturlarini takomillashtirish;

Kelgusi tadqiqotlarni O'zbekistonning FDI ko'rsatkichlari bilan mintaqadagi qo'shni davlatlar (Qozog'iston, O'zbekiston, Qirg'iziston) o'rtasida qiyosiy-ekonometrik tahlil yo'nalishida davom ettirish, shuningdek investitsiya oqimlari va hududiy iqtisodiy o'sish o'rtasidagi korrelyatsiyani empirik tekshirish.

Jahon va milliy amaliyotning qiyosiy tahlili investitsiyalarni moliyaviy boshqarish metodologiyasini takomillashtirishda faqat kapital hajmini oshirishga emas, balki investitsiya oqimlarining sifati, institutsional barqarorligi va hududiy muvozanatini ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuv zarurligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Aynan shu yo'nalishdagi islohotlar O'zbekistonning global investitsiya tizimidagi pozitsiyasini mustahkamlashning uzoq muddatli garovi bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 25-dekabr, O'RQ-598-son. <https://lex.uz/docs/-4664142>

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "O‘zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi Farmoni, 2018-yil 1-avgust, PF-5495-son. <https://lex.uz/docs/-3845273>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublika iqtisodiyotiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi Qarori, 2019-yil 29-aprel, PQ-4300-son. <https://lex.uz/docs/-4312752>
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmoni, 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son. <https://lex.uz/docs/-5841063>
5. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936. - 403 p.
6. Markowitz H. Portfolio Selection // The Journal of Finance. 1952. Vol. 7, No. 1. P. 77-91. <https://doi.org/10.2307/2975974>
7. Tobin J. A General Equilibrium Approach to Monetary Theory // Journal of Money, Credit and Banking. 1969. Vol. 1, No. 1. P. 15-29. <https://doi.org/10.2307/1991374>
8. Dunning J. H. Trade, Location of Economic Activity and the Multinational Enterprise: A Search for an Eclectic Approach // Ohlin B., Hesselborn P. O., Wijkman P. M. (eds.) The International Allocation of Economic Activity. London: Macmillan, 1977. P. 395-418.
9. Dunning J. H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions // Journal of International Business Studies. 1988. Vol. 19, No. 1. P. 1-31. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8490372>
10. UNCTAD. World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy. Geneva: United Nations, 2025. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf
11. UNCTAD. FDI Explorer: Global Investment Data and Changing Trends. <https://unctad.org/news/explore-global-investment-data-and-changing-trends>
12. Vaxabov A. V., Xajibakiyev Sh. X., Muminov N. G. Xorijiy investitsiyalar: o‘quv qo‘llanma. - T.: "Moliya", 2010. - 303 b.
13. G‘ozibekov D. G‘. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. - T.: "Moliya", 2003.
14. Haydarov N. H. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari: iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. - T., 2003. - 34 b.
15. Mamatov B. S., Xujamkulov D. Yu., Nurbekov O. Sh. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish: darslik. - T.: "Iqtisod-Moliya", 2014. - 608 b.
16. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Investitsiyalar statistikasi. <https://www.stat.uz/uz/rasmiy-statistika/investments>

17. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. O‘zbekiston Respublikasi to‘lov balansi, xalqaro investitsiyaviy mavqei va tashqi qarzi, 2024-2025.
<https://cbu.uz/uz/statistics/bop/>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, avgust, 8-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 362/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**